

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ

НОВІ ДАНІ ПРО ПОХОВАЛЬНІ ПАМ'ЯТКИ ЗАКАРПАТТЯ

КОТИГОРОШКО В.Г., ПРОХНЕНКО І.А. (Ужгород)

Старожитності Верхнього Потисся представлені сотнями пам'яток різноманітних історичних періодів, які служать надійним джерелом для відтворення життєдіяльності давнього населення краю. Серед них особливу групу складають некрополі. Вони є основою для реконструкції духовного життя давніх племен і змін у їх ідеологічних уявленнях на певних етапах історії.

Більша частина могильників і одиничних поховань відкриті наприкінці XIX – на початку XX ст. У порівнянні з поселеннями вони представляють невелику групу пам'яток, в своїй більшості знищену земляними роботами за останні 50 – 70 років. У зв'язку з цим, велике значення має відкриття раніше невідомих некрополів. До них відносяться могильники, виявлені біля с. Мала Копаня Виноградівського і с. Чома Берегівського районів. Введення до наукового обігу нових матеріалів з цих місцезнаходжень є метою публікації і визначає завдання, поставлені перед нею.

Перше поховання, на південно – східній околиці с. Мала Копаня, було відкрито в 1936 році в урочищі Середній Грунок під час оранки. Опитування старожилів села дозволило скласти приблизний опис поховального інвентаря: розбита посудина, залізна сорочка, наверхі списів, залізні речі. З них у фондах Закарпатського краєзнавчого музею потрапили: два наверхі списів і втулка від третього, уривок кольчуги (основна частина була розірвана і роздана дітям у момент виявлення), залізна коритоподібна річ вкрита бронзою, чотири бронзових кільця і дві шпори з

кнопкоподібними кінцями. Останні не збереглися.

У середині 80-х рр. археологічною експедицією УЖДУ, в ході розкопок городища, були проведені і пошукові роботи в урочищі Середній Грунок. Вибіркове шурфування (урочище було зайняте виноградником) виявилось безрезультатним.

Через двадцять років, у серпні 2003 року, експедиція УжНУ знов звернулася до пошуків могильника. У цьому польовому сезоні до робіт приєдналися, згідно з угодою про прикордонне співробітництво, наукові співробітники Сату-Марського повітового історичного музею. Його директор, доктор В.Чуботе й археологи: Р.Гінде, Л.Марта. Застосування детектора для пошуку поховань конкретних результатів не принесло. Хоча, за межами урочища, на глибині 0,05 м виявлена частина меча, а в центральній частині урочища, на цій самій глибині, ще одна частина подібного меча. Це стало відправним місцем для подальшого дослідження Середнього Грунку звичайним археологічним методом – шурфовкою. У результаті розкопок експедиції був відкритий могильник, частково знищений плантажною оранкою.

Він займав верхівку гори (231,3 м від рівня моря) в 125 м на захід від дакійського городища, планомірні розкопки якого здійснюються з 1977 року [1]. Шурфовочні траншеї, загальною площею 193 м.кв. закладались паралельно одна до іншої, на відстані від двох до шести метрів у центральній частині урочища. Їх нумерація і опис подається нижче з врахуванням поховання 1, відкритого в 1936 р.

Поховання 2. Зруйноване. На глибині 0,2 м від сучасної поверхні на ділянці 0,75 x 0,65 м простежені залишки кальцинованих кісток, зверху яких лежали: нижня частина ритуально зігнутого меча, наверх списа, частина умбона, у підданому корозії та спеченому залізі бронзова одночленна фібула, вертикально увіткнуте наверх списа з відламанною втулкою. Верхня частина меча була виявлена в 2 м на північний захід від поховання на глибині 0,05 м. Поряд з похованням знайдено уламки від чорнолощеного черпака (рис.1, 6-12).

Поховання 3. Зруйноване. Виявлене в 12 м на південний захід від попереднього на глибині 0,45 м від сучасної поверхні. Вміщене в колоподібну ямку діаметром 0,4 м, від якої збереглася лише її нижня частина, глибиною 0,1 м. Всередині ямки, в її північній частині, лежали фрагменти умбона: нижня частина з полями і верхівка без виділеного тарчу. Там само виявлений бронзовий гачок від поясної пряжки з ознаками перебування в полум'ї вогнища (рис.1, 13-14). Кальцинованих кісток незначна кількість.

Поховання 4. Зруйноване. Знаходилось в 12 м на південний схід від попереднього. На глибині 0,5 м від сучасної поверхні виявлена поховальна ямка (діаметр 0,4 м), збережена на глибину 0,1 м. Її верхня частина знесена плугом. У заповненні разом з кальцинованими кістками знайдені невеликий фрагмент від ліпної чорнолощеної посудини та мініатюрна бронзова фібула (рис.1, 15). Чіткий слід з кальцинованими кістками від плантажного плуга привів до залишків умбона, який лежав у 4 м на північний схід від поховання. Його частини залягали на глибині 0,4 – 0,5 м від сучасної поверхні. Всередині уламків умбона знаходились буквально прикипілі кальциновані кістки (рис.1, 16).

Поховання 5. Найменш зруйноване. Відкрите в 1,8 м від поховання 3. Тут в ямці діаметром 0,35 м і глибиною 0,3 м стояла кружальна ваза, кришка якої під тиском ґрунту обвалилася всередину і вкрила своїми уламками кальциновані кі-

стки, що заповнювали посудину (рис.1, 1-2). Поряд з вазою, на боці, лежали сіроглиняна миска, фрагменти невеликого сіроглиняного глечика і уламки від ще однієї миски (рис.1, 3-5).

Аналіз поховального інвентаря. Зібраний в ході дослідження могильника речовий матеріал виділяється в три групи: речі озброєння і екіпірування вершників, приналежності одягу, кераміка.

До складу першої групи входять мечі, наверх списів, умбони та шпора.

Мечі. Обидва екземпляри відносяться до типу двосічних мечів. Від першого збереглася лише частина, знайдена в період розвідок на Середньому Грункові (рис.1, 17). Другий входив до поховання 2. Ритуально зігнутий в чотири рази, довжиною в розгорнутому стані 88,0 см, довжина леза 73,0 см, ширина – 4,0 см. Вздовж клинка проходив поздовжній рубець з трохи вираженими жолобками з обох його боків (рис.1, 8-8а). Подібні мечі в найближчому археологічному просторі були знайдені в дакійських похованнях 78 та 128 могильника Земплін. Дослідники некрополя В.Будінські – Кричка та М.Ламіова – Шмієдлова відносять їх до першої половини I ст. н.е. [2].

Наверх списів. Мають витягнуте, довге вузьке перо з різко вираженим поздовжнім рубцем і короткою втулкою. Довжина цілого екземпляра, з трохи відламанним вістрям, 25,0 см (рис.1, 6-7). Аналогічні наконечники на пам'ятках до римської Дакії датуються I ст. н.е. [3]. Відомі вони і в ранньоримських комплексах германського могильника Костолна при Дунаї у Південно – Західній Словаччині, зокрема, у похованні 42 [4].

Умбони. З трьох екземплярів два піддаються реконструкції. Перший з високим подовженим конічним корпусом і майже циліндричною шийкою. Поля широкі. Висота 11,2 см, діаметр основи 19 см (рис.1, 12). У похованнях Південно – Західної Словаччини вони часто входять до комплексів з фібулами Альмгрен 68, які визначають фазу B1b ранньоримського періоду, але існують і в фазі B1c [5].

Другий умбон приземлистої, конічної форми з конічною шийкою і широкими (4,0 см) полями, які за допомогою шести заклопок прикріплювались до щита (рис.1, 14). Подібні умбони в могильнику Костолна при Дунаї входять до комплексів з фібулами Альмгрен 68 [6].

До спорядження кінних воїнів відноситься сильно ушкоджена шпора. Виготовлена з залізного дроту діаметром 0,7 см. Плечики невеликі, з напівшароподібними кінцями. Шип вузький, відламаний (рис.1, 9).

У пізньолатенський час шпори добре відомі за матеріалами опідумів, а у подальшому, поселень і поховань [7]. На пам'ятках доримської Дакії вони не виділяються у типи і варіанти, а їх сумарне датування I ст. до н.е. - I ст. н.е. У похованні 163 Земплінського могильника подібна шпора була виявлена разом з залишками ритону, який датується першою половиною I ст. н.е. [8].

Приналежності одягу, як зазначалося вище, представлені двома фібулами та гачком від поясного ременя.

Фібула з поховання 2. Одночленна, виготовлена з бронзи, пружина восьмивиткова. Головка ромбічна, оспаткована опорною пластинкою під пружиною. Корпус прикрашений "намистиною". Приймач відламаний. Подібні застібки відносяться до сильнопрофільованих фібул норико – паннонського типу, широко розповсюдженого у варварському світі Європи раньоримського часу. Відсутність приймача не дозволяє провести чітке визначення форми фібули. З іншого боку, сплющена голівка характерна для типів Альмгрен 68/69, що дозволяє віднести малокопанський екземпляр до другої половини I ст. н.е. [9].

Друга фібула є унікальною для Малої Копані. По-перше, вона ціла, що є рідкістю для пам'ятки, по-друге, аналогічних застібок серед 50 екземплярів не було. Бронза. Одночленна. Пружина дванадцятьовиткова, закріплена за колоподібну голівку. Корпус прогнутий, прикрашений "намистиною". Приймач короткий, щіль-

ний. Довжина 2,0 см. Відноситься до трубоподібних фібул типу Альмгрен 77 (рис.1, 15). Найближча аналогія в похованні 30 могильника Костолна при Дунаї [10]. У могильнику Сладковичево (Південно – Західна Словаччина) аналогічним фібулам в поховальних комплексах супутниками виступають застібки Альмгрен 68, Альмгрен 86, ковші Еггерс 140, 162 і глечики Еггерс 129 [11], тобто речі, характерні для I ст. н.е. [12].

Поясна застібка. Бронза, з ознаками перебування у поховальному вогнищі. Один кінець представляє кільце з кігтеподібними виступами, а другий, власне гачок, який чіплявся до поясної пряжки. Довжина 4,0 см (рис.1, 13). Цей тип застібок, тільки більш профільованих, відомий за комплексами могильника Земплін і городища Мала Копаня [13]. І.Вернер, який провів аналіз подібних застібок, відзначив, що місце їх виготовлення невідоме, але вони були розповсюджені у кельтів Північної Італії, а у пізньолатенський час домінували у норико – паннонських кельтів - бойів [14]. Ймовірно, звідти вони потрапляють на територію доримської Дакії, де отримують подальше застосування.

Керамічний матеріал складається з урни і супроводжуючих посудин поховань 2 та 5.

Ваза. Виготовлена з глиняного тіста з домішками шамоту. Обпалена слабо, поверхня милиста, світло – охристого кольору (у зламі), вкрита темно – охристим ангобом (імітація червонолакових посудин). Представляє собою миску з коротким потовщеним вінцем і округло – випуклим туловом, посажену на невисокий піддон. Діаметр вінця 30,0 см, піддона 14,0 см, висота 24,5 см (рис.1, 2).

Кришка. Сформована аналогічно з вазою. Напівсферичної форми. Ручка колоподібна, сплющена. Корпус прикрашений чотирма горизонтальними рубцями, край має "воротник". Діаметр ручки 7,8 см, основи 27,0 см, висота кришки 12,5 см (рис.1, 1).

Ваза та кришка з поховання 5 в урочищі Середній Грунок є унікальними по-

судинами для Малої Копані. Подібна ваза була знайдена в Пояні. Звідти також походить миска, точна копія верхньої частини нашої вази. І.Г.Крішан [15] розглядає ці миски як імітації римських форм. Обмежена кількість цих посудин на пам'ятках доримської Дакії свідчить про їх вузьке використання в побуті.

На відміну від ваз, кришки у дако – гетському середовищі Карпато – Дунайського ареалу отримали широке розповсюдження. Вважається, що їх прототипами були римські взірці [16].

Миска. Сіроглиняна, з чорним лощенням. Тісто з домішками шамоту. Обпалена слабо. Відноситься до типу закритих мисок з потовщеним краплеподібним вінцем і випуклим овальним туловом. Діаметр вінця 16,0 см, дна 8,0 см, висота 8,0 см (рис.1, 3).

Аналогічної формовки миска та глечик з поховання 5, які не підлягають реконструкції із-за своєї фрагментарності (рис.1, 4-5).

Черпачок. Ліпний, чорнолощений, сформований з добре відмученого тіста з домішками дрібного шамоту. Обпалений добре. Розбитий, але підлягає реконструкції. Вінце плавно відігнуте, плечики високо підняті, тулово конічно звужується до днища. Діаметр вінця 6,4 см, днища 3,7 см, висота 8,0 см (рис.1, 10).

Сіроглиняна миска і черпачок відносяться до найрозповсюдженіших форм посуду в комплексах городища Мала Копаня [17].

Проведений аналіз інвентаря, отриманого з поховань Середнього Грунка, дозволяє віднести відкриті могили до середини I ст. н.е.

Поховальний обряд характеризується тілоспаленням на стороні з наступним вмістом залишків кремації до ямки. В трьох похованнях вони були прикриті умбонами, про що свідчать буквально прикипілі кальциновані кістки до їх внутрішньої поверхні. Кістки перед похованням ретельно чистилися від залишків вогнища. Перші три поховання визначаються як воїнські, четверте (поховання 5) – здій-

снене у спеціально виготовленій урні. Аналогічний поховальний ритуал добре відомий по могильнику Земплін [18]. Тип могильника, ґрунтовий або курганний, не встановлений у зв'язку з сильною нівеляцією поверхні урочища Середній Грунок.

Другий могильник, біля с.Чома, пов'язаний зі зміною етнополітичної ситуації у Карпато – Дунайському ареалі наприкінці IX ст. н.е., а саме виходом до Центральної Європи давньоугорських племен після розгрому їх кочів'їв у нижній частині Пруто – Дністровського межиріччя печенігами [19]. Виходячи з письмових джерел, підтверджених і археологічними даними, просування мадярських племен на захід відбувалось двома шляхами: Дунайським коридором і через східнокарпатські перевали, а, конкретно, Верецький. Можна припустити, що в процесі свого руху через Карпати окремі контингенти осідали на землях, через які проходили до Паннонії. Зокрема, і на території Верхнього Потисся. Про це свідчить могильник у с.Чома.

У 1952 році при будівництві винного підвалу біля с.Чома виявлене поховання. Кістяк і стремено надійшли в Угорський національний музей (м. Будапешт), що надалі послужило основою для проведення пошукових робіт, розпочатих у 1986 – 1987 р. В.А.Бобковим. За ці роки експедицією Кемеровського держуніверситету досліджено 28 поховань [20]. Документація і матеріали розкопок вивезені до Кемерова і тільки в 90-х рр. частину поховального інвентаря (без документації) було повернуто до Закарпаття.

Планомірне дослідження могильника пов'язане з роботами археологічної експедиції Ужгородського державного університету. У 1993 – 1994 р. досліджено 20 поховань, а протягом польових сезонів 1996-1998 р. розкрито ще 27.

Могильник розташований у 300 м на захід від с.Чома, займаючи північну частину височини урочища Сіпахат (у перекладі з угорської – “Пагорб Сіпа”), уздовж лівого берега невеликої річки Сіпа. У ході дослідження некрополя було простежено

на місці його розташування декілька більш ранніх хронологічних горизонтів: поселення епохи енеоліту, гальштату, гончарна піч і поховання кінця II – III ст. н.е., а крім того, господарсько – побутові будівлі XII ст. н.е. Однак, плантажна оранка при закладенні винограднику та будівельні роботи значною мірою зруйнували культурно – побутові об'єкти і поховання римського часу.

У цілому, до експедиції 1999 року, в Чомі розкрито 76 давньоугорських поховань (враховуючи першу знахідку у 1952 році). На основі топографії їх розміщення встановлено, що забудова могильника була рядова: ряд безінвентарних могил, ряд жіночих поховань з незначною кількістю супроводжуючих речей і, окремий ряд поховань вершників. Усі могили поєднує одна риса, а саме, орієнтація – північний захід – південний схід, що є характерним для ранніх поховань угрів не тільки Верхнього Потисся, але і Карпато – Дунайського ареалу в цілому.

Чомський комплекс (некрополь і поселення), на відміну від одиничних поховань регіону (Підполоззя, Мала Гора в Берегові, Оросієво, Свалява та Земплін) характеризує не тільки процес проникнення, але й осідання угорців у ході їхнього просування в Карпато – Дунайський басейн. Масовий матеріал, отриманий в ході розкопок поховань, представлений в основному прикрасами і речами озброєння, які добре відомі у поховальних комплексах Південно - Східної Європи X ст. н.е. [21]. Окремі з поховань, до інвентаря яких входили виті браслети, можуть бути віднесені до першої половини X ст. н.е. Однак, основний матеріал характеризує Чомський могильник як пам'ятку останньої чверті X – початку XI ст. н.е.

Некрополь у Чомі і дані поховальних пам'яток з інших пунктів Верхнього Потисся [22] однозначно вказують на процес соціальної стратифікації, що проходив, в угорському суспільстві у X ст. н.е. На фоні поховань з порівняно бідним інвентарем помітно виділяються могили вершників, які представляли військову

аристократію. Саме вони могли дозволити собі взяти в потойбічний світ не тільки сагайдак зі стрілами (основна зброя угорця), але і шаблю, палаш або меч.

Додаткові дані про поховальний ритуал давніх угорців і для уточнення хронології некрополя надали дослідження у 1999 р. могил 76, 77, 78 і 79 (рис.2; 3).

Поховання 76. Жіноче. Здійснене в ямі прямокутної форми (2,1 x 0,68 м) на глибині 0,55 м від сучасної поверхні. Орієнтація захід – схід. Спід могильної ями заповнений сірим ґрунтом. Стан збереженості кістяка незадовільний. Руки перехрещені. Під щелепою знайдено срібну дротяну завушницю відкритого типу (діаметр 2,4 см), біля плечової кістки правої руки лежав залізний ніж довжиною 11,0 см (рис.3, П-76).

Поховання 77. Здійснене в ямі прямокутної форми (2,1 x 0,6 м) на глибині 0,52 м від сучасної поверхні. Орієнтація північний захід – південний схід. На сполі могильної ями простежене заповнення сірим ґрунтом. Збереженість кісток незадовільна. Руки направлені уздовж тіла, нижні променеві кістки не простежуються. Під щелепою лежала бронзова дротяна завушниця відкритого типу (діаметр 2,1 см), на правій руці був надітий бронзовий браслет відкритого типу (діаметр 7,0 см) (рис.3, П-77).

Поховання 78. Жіноче. Здійснене в ямі прямокутної форми (2,0 x 0,55 м) на глибині 0,54 м від сучасної поверхні. Орієнтація північний захід – південний схід. Спід могильної ями заповнений сірим ґрунтом. Стан збереженості кістяка посередній. Зап'ястя похованої схрещені на грудях. Біля тазової кістки знайдено фрагмент кільця з низькоякісної бронзи (рис.3, П-78).

Поховання 79. Жіноче. Виявлене під житлом 1 (XII ст. н.е.), після розбирання глинобитної пічки одноярусної конструкції, на глибині 0,1 м від основи її поду. Здійснене в ямі прямокутної форми (2,2 x 0,8 м) на глибині 0,56 м від сучасної поверхні. Орієнтація північний захід – південний схід. Збереженість кісток посередня.

Ліва рука покладена на живіт, кістки іншої не простежені. Поховання безінвентарне (рис.3, П-79).

При аналізі поховального ритуалу Чомського могильника була звернута увага на незвичайне положення рук похованих (перехрещені на грудях) в могилах 76, 78 і 79. Також, в них засвідчена незначна кількість супровідного інвентаря. Не виключено, що в даному випадку має місце прояв впливу християнства. Це свідчить про те, що хронологія існування могильника виходить за межі X ст. н.е., а дані поховання можуть датуватись початком XI ст. н.е. Створення державності у угорців на зламі X і XI ст. н.е. і прийняття християнства привело до поступової зміни поховального ритуалу. У могили перестає міститися супровідний особистий інвентар небіжчика, зникають прояви заупокійної трапези, ритуал вмісту в поховання останків коня, міняється положення рук похованих, тобто все те, що було характерним для угорців – язичників.

Перекриття поховання 79 житлом XII ст. н.е. свідчить про прихід у регіон в цей час нового населення і відхід або загибель людей, які ховали своїх родичів на Чомському некрополі. Тільки так можна пояснити закладення житла XII ст. н.е. на місці могильника, де ще ховали на початку XI ст. н.е.

Польові дослідження 1999, 2003 років експедицією Ужгородського національного університету в значній мірі доповнили дані про населення краю, у першу чергу про його духовну культуру на зламі віків, початку I ст. н.е. і початку XI ст. н.е. Отримані матеріали дозволяють у більш широкому аспекті розглядати питання етнополітичної історії аборигенних, північнофракійських племен Верхнього Потисся і про прийшлий давньоугорський контингент, який проник у регіон в процесі пересування на захід через карпатські перевали.

ЛІТЕРАТУРА

1. Котигорошко В.Г. Исследование Малокопаньского городища в 1995-1996 гг. // *Carpatica - Карпатика. Старожитності Верхнього Потисся та суміжних регіонів.* – Ужгород, 1998. – Вип.5. - С.109.
2. Budinský - Kričká V., Lamiová - Schmiedlová M. A late 1st century B.C. - 2nd century A.D. cemetery at Zemplin // *SA.* - 1990. - XXVIII.- 2. - P.279-280, Pl.XI, 20; XVIII, 4.
3. Glodariu I., Jaroslavski E. Civilizatia fierului la daci (sec. II i.e.n. - I e.n.). - Cluj – Napoca, 1979. – P.132-133, fig.70, 7,9.
4. Kolnik T. Romerzeitliche Grabfelder in der Slowakei. - Bratislava, 1980. – S.113, Taf.CIII.
5. Kolnik T. Anfänge der germanischen Besiedlung in der Sudwestslowakei und das Regnum Vannianum // *Symposium ALZAG.* – Bratislava, 1977. – S.154, Abb.10, 5-6; Tejral J. Die älteste Phase der germanischen Besiedlung zwischen Donau und March // *Symposium ALZAG.* – Bratislava, 1977. – S.318, Abb.8, 12,16.
6. Kolnik T. Romerzeitliche ... - S.112, 267, 275, Taf. CIV, CXII.
7. Šimek E. Velká Germania Klaudia Ptolemeia. - Brno, 1953. – S.200.
8. Budinský - Kričká V., Lamiová - Schmiedlová M. Op.cit. – P.298, Pl.XXI, 4-5.
9. Котигорошко В.Г. Фибулы дакийского городища Малая Копаня в аспекте выделения хронологических горизонтов // *Carpatica - Карпатика. Карпати в давнину.* – Ужгород, 2002. – Вип.15. - С.135-154.
10. Kolnik T. Romerzeitliche ... - S.107, Taf. XCV.
11. Ibidem. – S.136, 139, 297, 301, Taf.CXXXIV, CXXXVIII.
12. Kraskovska L. Rimske bronzove nadoby na Slovensku // *SA.* – 1976. – 2. – S.432-436, obr.2.
13. Kotigoroško V. Ținuturile Tisei Superioare in veacurile III i.e.n. - IV e.n. (Perioadele La Tene și romană). - București, 1995. – Fig.50, 36-38.
14. Werner J. Später Keltenfund zwischen Rom und Germanien. – München, 1979. – S.149.
15. Crișan I.H. Ceramica daco-getică. – București, 1969. – P.186-189, fig.100, 3; 101.
16. Ibidem. – P.182-183, Pl.LXXXIII.
17. Kotigoroško V. Op.cit. – Fig.44, 33-39; 45, 6-11.
18. Budinský - Kričká V., Lamiová - Schmiedlová M. Op.cit. – P.303-307.
19. Котигорошко В.Г. Верхне Потисся в контексті стародавньої історії Карпато – Дунайського ареалу. Навчальний посібник. - Ужгород, 2003. – С.116-117.

20. Бобков В.А. О времени заселения венграми Верхнего Потисья // Acta Hungarica. – Ужгород, 1992. – 1. – С.117-119.
21. Балагури Э.А., Фодор И. Раскопки могильника периода приобретения венграми новой отчины в с.Чома, Береговского района Закарпатской области // Carpatica – Карпатика. Старожитності Верхнього Потисся та суміжних регіонів. – Ужгород, 1998. – Вип.5. – С.175-178.
22. Kobály J. Néhány adat Kárpátalja honfoglalás és Árpád-kori leleteiről // JAMÉ. – 2001. – XLIII. – Old.197-224.

РЕЗЮМЕ

НОВЫЕ ДАННЫЕ ПРО ПОГРЕБАЛЬНЫЕ ПАМЯТНИКИ ЗАКАРПАТЬЯ

Котигорошко В.Г., Прохненко И.А. (Ужгород)

В полевой сезон 2003 года археологическая экспедиция Ужгородского национального университета продолжила многолетние исследования дакийского городища в с. Малая Копаня Виноградовского района. Вместе с тем велись поиски могильника, который был обнаружен в 125 м к западу от городища на соседней горе в урочище Середний Грунок. Вскрыто четыре погребения, из них три в ямках (военские) в сопровождении меча, наконечников копий, умбонов, фибул, а одно в урне (имитация римского сосуда), накрытого крышкой (рис.1). Датируются вскрытые погребения серединой I в. н.э.

В сентябре 1999 года были возобновлены раскопки древневенгерского могильника в с.Чома Береговского района. К 75 вскрытым ингумационным захоронениям добавилось ещё четыре (рис.2; 3). Три из них по положению костяков в могилах со скрещенными руками могут быть расценены как внедрение в древневенгерскую среду христианства.

Полученные материалы позволяют сделать вывод, что на рубеже X – XI вв. н.э. чомский могильник прекращает функционировать, а в XII в. н.э. в урочище Сипахат приходит новое население, которое заселяет окрестности будущего села Чома. На это указывает жилище 1, перекрывающее погребение 79.

Раскопки 1999, 2003 года, предпринятые экспедицией УжНУ, внесли в научный оборот новый и довольно значительный материал для исследования духовной жизни и идеологических представлений населения Верхнего Потисья начала и конца I тыс. н.э.

SUMMARY

NEW DATA ABOUT BURIAL MONUMENTS IN TRANSCARPATIA

Kotigoroshko V., Prochnenko I. (Uzghorod)

Archeological expedition of Uzhgorod National University during 2003 field season continued years-long research of Dacian settlement in the village Mala Kopania of Vynogradiv district. Also a search for burial site was conducted. It was discovered 125 m westward from the settlement on the neighboring mounting Seredniy Grunok. Four graves were discovered. Three of them were in the covers (military) and were accompanied by the sword, spear heads, umbons, and claps. Another one was in the vessel (Rome imitation), which was covered by cover (figure 1). Discovered graves were dated by mid of the I Century AD.

In September 1999, after four years long break, the excavations of the ancient Hungarian burial site were renewed in the village Choma of Beregovo district. Four exhumation graves were added to 75 previously discovered (Figures 2; 3). Three of them can be considered as Christian entry in ancient Hungarian environment because of position of the bones and crossed hands.

Received data permits to draw up the following conclusions: on the edge of X-XI Centuries AD Choma burial site stopped its functioning; in XII Century AD new population appeared in the area of the future village Choma. It is corroborated by house 1 and overlaid grave 79.

These excavations undoubtedly enriched science by new important materials on spiritual life and ideological attitudes of Upper Tisa region population in the end of the I millennium AD.

ІЛЮСТРАЦІЇ

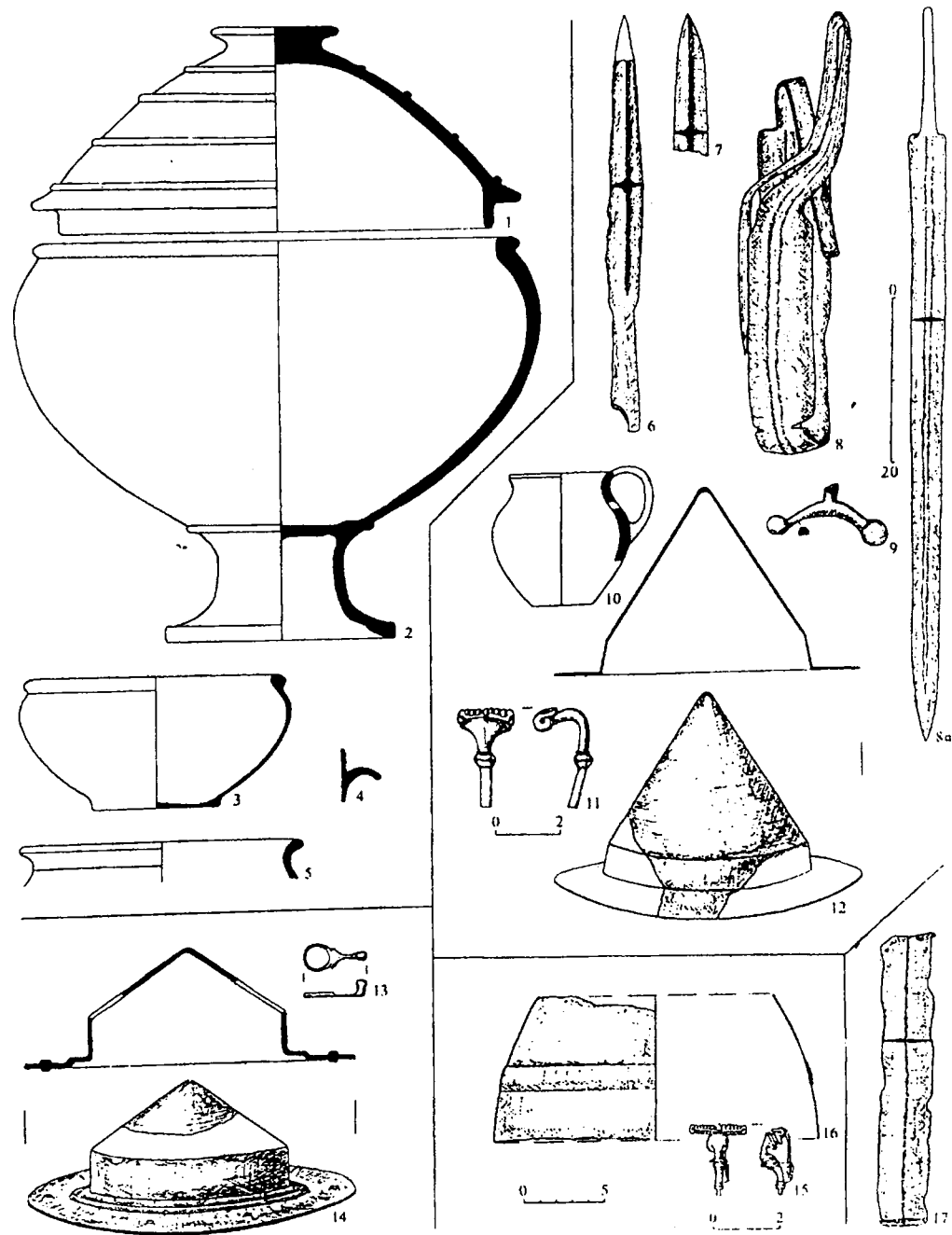

Рис.1. Поховальні комплекси могильника Мала Копаня. Поховання 5 (1-5); поховання 2 (6-12); поховання 3 (13-14); поховання 4 (15-16); підйомний матеріал (17).

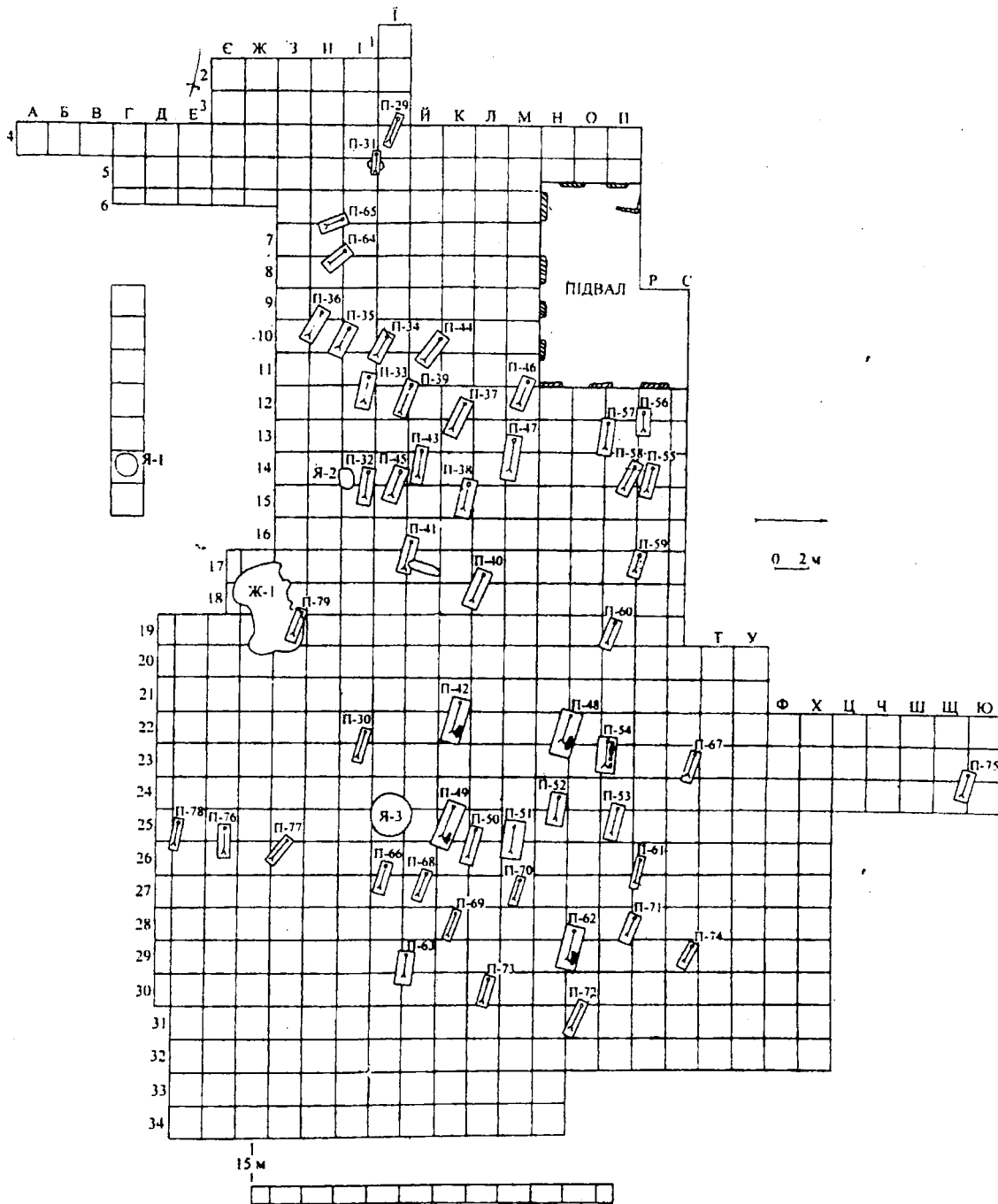

Рис.2. Чома. План розміщення поховань могильника.

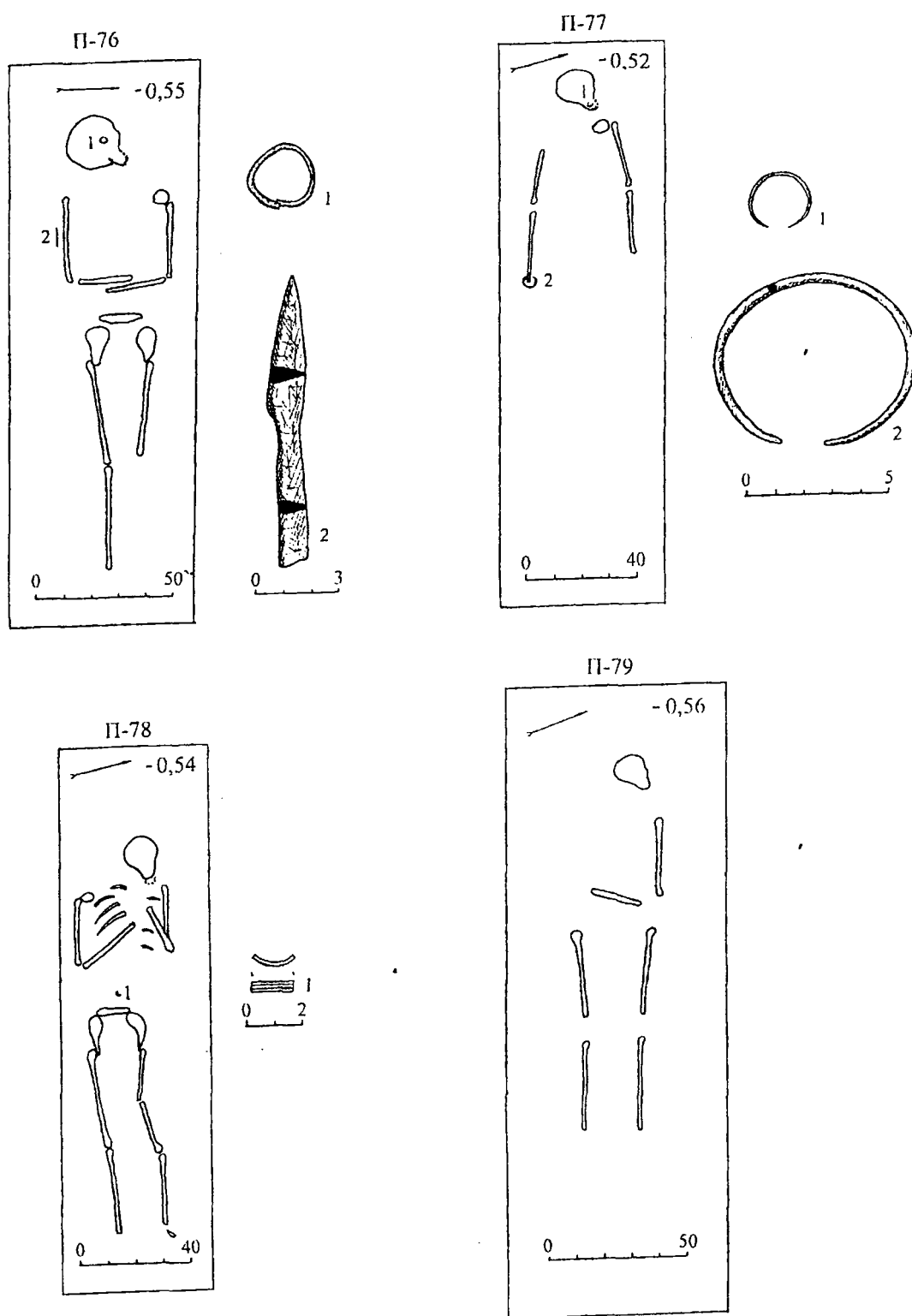

Рис.3. Чома. Поховання 76. 1 – завушниця (срібло), 2 – ніж (залізо); поховання 77. 1. – завушниця (бронза), 2 – браслет (бронза); поховання 78. 1 – фрагмент кільця (бронза); поховання 79.